

АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Фінансово-економічна діяльність вищого навчального закладу є одним із головних напрямів його діяльності. Від фінансування вищої школи залежить успіх у підготовці висококваліфікованих фахівців, ефективний розвиток наукових досліджень, створення нормальних умов для навчальної і виробничої діяльності, побуту і відпочинку студентів, аспірантів, викладачів і співробітників, підвищення конкурентоспроможності вищого навчального закладу.

Постановка завдання. Для ефективного забезпечення високоякісної підготовки фахівців надходження коштів забезпечувалося з декількох джерел, а саме із загального фонду державного бюджету та за рахунок надходжень до спеціального фонду. Окремі з цих джерел є традиційними для вищого навчального закладу, в той час як інші є досить новими і їх формування значною мірою залежить від організації роботи вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг. Доцільно проаналізувати основні напрями фінансово-економічної діяльності вищого навчального закладу на прикладі Дніпропетровського національного університету.

Результати. У 2002 р. університету виділено із загального фонду державного бюджету 21082 тис. грн. для покриття першочергових витрат. Профінансовано всього 97% затверджених лімітів. Університет у 2002 р. недоотримав із державного бюджету 691 тис. грн., а саме: на комунальні послуги – 452 тис.

грн., на придбання лічильників газу – 50 тис. грн., на капітальний ремонт корпусів – 150 тис. грн., на інші видатки – 6 тис. грн. Усі ці кошти були оплачені за рахунок спеціального фонду.

На 2003 р. затверджено коштів загального фонду державного бюджету на 20% більше, ніж у 2002 р., а саме 25307 тис. грн. В основному це збільшення пов'язано з підвищенням з 1 квітня 2003 р. розміру стипендій студентам у середньому на 10%, а також заробітної плати співробітникам з 1 травня 2003 р. на 17,9% і з 1 липня 2003 р. на 12,1%. У той же час такі статті витрат, як ремонтні роботи, відрядження, придбання обладнання, навчальної та наукової літератури, господарчі витрати, витрати, пов'язані з акредитацією та ліцензуванням, у загальному фонді державного бюджету не передбачені.

Для проведення фундаментальних досліджень і прикладних розробок на 2002 р. із державного бюджету було виділено 2686 тис. грн., що становить 13,5% від фінансування навчального процесу і на 13,5% більше, ніж у 2001 р. На 2003 р. заплановано фінансування 2958,2 тис. грн., що на 10% більше, ніж у 2002 р.

Протягом останніх років основною частиною фінансування з бюджету фундаментальних і прикладних досліджень є тільки заробітна плата і нарахування на неї. У 2003 р. за програмою “Фінансова підтримка наукових досліджень” було затверджено

та профінансовано 47 тис. грн. на придбання спеціального обладнання.

На виконання наукових досліджень на умовах госпрозрахунку у 2002 р. було укладено і виконано договорів на суму 242 тис. грн. На 2003 р. заплановано їх проведення на суму 320 тис. грн. Університет має значний потенціал – як науковий, так і матеріально-технічний – для виконання більшого обсягу таких договорів, що дало б можливість направляти кошти на матеріальне оснащення університету. Необхідно також посилити контроль за виконанням умов договорів зі сторони замовників щодо своєчасності оплати, тому що часто розрахунки за вже виконані роботи надходять із затримкою.

Для забезпечення нормального функціонування університету доводиться заробляти кошти шляхом надання платних освітніх послуг, здавання приміщення в оренду. Тож другою важливою складовою надходжень університету є спеціальний фонд. У 2002 р. до спеціального фонду надійшло 16407 тис. грн., із яких на видатки 2002 р. направлено 12367 тис. грн. (порівняно з 2001 р. на 17,8% більше), а залишок коштів на кінець року буде направлений на видатки майбутніх періодів. Обсяг видатків 2002 р. зі спеціального фонду складає 59% від фінансування навчального процесу із загального фонду.

На 2003 р. заплановано направити на видатки університету 16174 тис. грн. коштів спеціального фонду, що складає 64% від запланованого загального фонду. Це відповідно потребує від університету і заробити ці кошти.

За роки незалежності України університет набув чималого досвіду у наданні платних послуг. Спеціальний фонд університету складається з коштів, які надійшли від плати за послуги

згідно з наданими повноваженнями (платне навчання), від господарської діяльності, від сплати за оренду, благодійних внесків та дарунків, коштів, які університет отримує на виконання окремих доручень.

Освіта – основний вид діяльності університету, безумовно, основні надходження до спеціального фонду – це кошти від платного навчання. Надання послуг з навчання на контрактній основі включає кошти від плати за підготовку бакалаврів, спеціалістів, магістрів, аспірантів та докторантів за різними формами навчання як вітчизняних, так і іноземних громадян, від плати за післядипломну освіту і додаткову професію, навчання на військовій кафедрі. Сюди відносяться також кошти, отримані від плати за послуги, які надає Регіональний центр моніторингу освіти, Центр вивчення іноземних мов, від довузівської та допризовної підготовки.

У 2002 р. надходження від цього виду діяльності склали 14533,5 тис. грн. (що становить 88,5% від загального обсягу надходжень спеціального фонду), із яких на видатки 2002 р. направлено 9618,4 тис. грн. (78% від загальних видатків та на 10% більше, ніж у 2001 р.). Збільшення доходів від платного навчання можливе при підвищенні рекламної роботи факультетів серед молоді, у загальноосвітніх школах, гімназіях, коледжах та інших закладах освіти щодо прийому на спеціальності, які сьогодні не мають значного ринкового попиту, але університет має достатній ліцензований обсяг.

На 2003 р. заплановано отримати доходів та здійснити видатків від платного навчання на суму 13941 тис. грн. з урахуванням залишків на 1 січня 2002 р. (на 44% більше, ніж у 2002 р.), що складає 86% від загального обсягу видатків спеціального фонду.

Слід зазначити, що всі самостійні підрозділи, які ведуть роботу з упровадження платних послуг, у 2002 р. збільшили свої доходи, а саме від проведення різних курсів, додаткової та післядипломної освіти, платних послуг спортивно-оздоровчого центру Палацу спорту, зоомузею та бібліотеки, акваріуму, значною мірою збільшилися доходи Регіонального центру моніторингу освіти (більше ніж на 40%), розпочала заробляти кошти і наша військова кафедра, що дозволило їй матеріально оновитися. Спонсорська допомога надана як у грошовій формі на суму 49 тис. грн., так і в натуральній формі на суму 386 тис. грн. Усього надходжень у 2002 р. від цієї діяльності отримано 1105,4 тис. грн., що складає 7% від загального обсягу надходжень.

Якщо такі підрозділи, як ботанічний сад, спортивно-оздоровчий центр, бібліотека, збільшили свої надходження, то доходи від експлуатації житлових будинків, гуртожитків залишаються збитковими. Плата за проживання у гуртожитках, житлових будинках, які знаходяться на балансі університету, визначається згідно із законодавчими актами і тому не повністю покриває витрати, пов'язані з утриманням цих об'єктів. На жаль, несвоєчасно здійснюється оплата за проживання у гуртожитках. У 2002 р. борги коливалися від 60 до 90 тис. грн. У першу чергу, це має бути турбота факультетів, які спільно з комендантами гуртожитків повинні контролювати своєчасність оплати. Борги з оплати – це низький рівень проживання: без належного ремонту, придбання меблів, обладнання, підвищення добробуту обслуговуючого персоналу, охорони.

Університетом укладаються договори з різними організаціями та підприємцями на постачання

енергоносіїв або на оплату експлуатаційних послуг, пов'язаних з наданням цих послуг, у випадку, коли з технологічних причин ніхто інший не має можливості надати ці послуги. Тому у разі несвоєчасної оплати виникає дебіторська заборгованість. З цієї причини університет не спроможний здійснювати витрати у повному обсязі, виникають труднощі з оплатою. Експлуатаційно-технічний відділ разом з юридичним відділом має своєчасно проводити відповідну роботу з боржниками у рамках законодавства України і не допускати нових боргів.

На 2003 р. заплановано видатків від надходжень від господарської діяльності на суму 1204 тис. грн., що на 9% більше, ніж у 2002 р., і складає 7% від загального обсягу спеціального фонду університету.

Наступна група надходжень спеціального фонду університету – це плата за оренду майна. Надходження від плати за оренду у 2002 р. склали 325,6 тис. грн. Станом на 1 липня 2003 р. університет уклав договори з 27 орендарями. Загальна площа, що здається в оренду, – 3718,51 м², що складає менше 1% загальної площі університету.

З 2003 р. згідно зі змінами до Закону України "Про оренду державного та комунального майна" 50% надходжень від оплати за оренду перераховуються до Державного бюджету України. У той же час у 2003 р. планується надходжень від оренди на суму 451 тис. грн. Надходження від оренди направляються на видатки, пов'язані з капітальним ремонтом гуртожитків і навчальних корпусів, капітальним будівництвом та на оплату інших видатків.

Загальна сума видатків університету, які направлені на забезпечення навчального та виховного процесу, у 2002 р. склала 31603 тис. грн., у 2003 р.

заплановано 41480 тис .грн., що на 31% більше порівняно з 2002 р.

Основна складова видатків – це заробітна плата з нарахуванням на неї (що характерно для невиробничої діяльності) і дорівнює 62% загального обсягу видатків. Видатки на заробітну плату включають основну заробітну плату, доплати, надбавки, які передбачені законодавством України і носять обов'язковий характер, а також надбавки стимулюючого характеру, матеріальна допомога. Середня заробітна плата працівників університету у 2002 р. становила 346 грн. Надбавки до посадових окладів протягом 2002 р. були встановлені 190 співробітникам на суму 281 тис. грн., надана матеріальна допомога 182 співробітникам та ветеранам праці на суму 27,3 тис. грн. На 2003 р. надбавок встановлено 240 співробітникам приблизно на суму 365 тис. грн., а матеріальна допомога за перше півріччя надана 492 співробітникам на загальну суму 50 тис. грн., у тому числі ветеранам праці і Великої вітчизняної війни на суму 22,5 тис. грн.

Оплата комунальних послуг, а також господарське утримання університету є вагомою складовою видатків університету та дорівнює 24% від загальних видатків. Слід зазначити, що порівняно з 2001 р. збільшилися видатки на водопостачання та газопостачання. Що стосується водопостачання, то велику роль у цьому відіграв той факт, що в університеті встановлені лічильники, але працівниками університету не проводиться робота з раціонального, господарського підходу до витрачання води.

На проведення капітального ремонту в 2002 р. направлено 1534 тис. грн., що більше, ніж у 2001 р., на 1 млн. грн. За рахунок цих коштів проведено ремонт дахів 15 будівель навчальних

корпусів і гуртожитків.

Університет має можливість щорічно виділяти по 30,0 тис. грн. на розвиток структурних підрозділів, проте вони не всі їх реалізують. Майже у всіх підрозділах залишилися невикористані кошти на послуги зв'язку, відрядження, технічне обслуговування, обладнання. Це підтвердження неякісного складання ними кошторисів на проведення цих витрат. А далі постійне внесення змін до них. Варто зазначити, що зміни до кошторису по цих витратах вносяться за результатами роботи за 9 місяців. Тільки тоді можна бачити реальну картину використання. До цього часу зміни не будуть прийматися, тільки як виняток у разі нагальної необхідності. Цей захід дозволить керівникам структурних підрозділів відповідально відноситися до їх складання.

Таким чином, підводячи підсумки фінансово-економічної діяльності університету, можна зазначити позитивні зрушення в збільшенні доходів від надання платних освітянських послуг, за рахунок чого збільшилися видатки на матеріальне забезпечення, проживання в студентських гуртожитках у більш сприятливих умовах, навчання у відремонтованих аудиторіях.

Налагоджено механізм визначення вартості навчання, вивчається ринок послуг, встановлюються найбільш вірогідні розміри оплати. Застосовується гнучка система підходу до оплати за навчання, що дозволило не тільки збільшити наші надходження, але й зменшити кількість відрахувань студентів за фінансову заборгованість. Треба відзначити активну роботу з цих питань рекламно-договірної відділу. Щорічно ним заключається більше трьох

тисяч договорів. У цьому навчальному році укладено на 396 договорів більше порівняно з 2001-2002 навчальним роком.

У той же час залишається відкритим питання про розширення переліку надання платних послуг ботанічним садом, акваріумом, до цього часу не створена власна ремонтно-будівельна дільниця, що дозволило б зменшити витрати на проведення ремонтних робіт, не реалізовані можливості і навчально-виробничих майстерень. Але пропозиції щодо розширення переліку повинні йти і від самих структурних підрозділів, бо без їх ініціативи зрушень не буде. Яка б не була ініціатива ректорату, без бажання фахівців факультетів зробити нічого не вдасться. Нехай відсоток таких надходжень у загальній сумі буде невеликим, але ця робота дозволить зацікавити працівників у їх праці. І, безумовно, таку роботу треба розвивати, заохочувати та підтримувати. Як приклад можна назвати проведення роботи з упровадження надання платних послуг щодо вирощування міцелій інститутом біології. Планується відпрацювати порядок надання послуг населенню Центром дистанційного навчання шляхом електронного зв'язку та на магнітних носіях. Ця форма навчання на сьогоднішній день передова в усьому світі, і є багато зацікавлених в їх отриманні.

Також необхідно розробити порядок та визначити розмір оплати за проведення додаткових занять зі студентами, які не засвоїли навчальну дисципліну або мають бажання вивчити її додатково. Це, в першу чергу, стосується студентів-контрактників першого курсу, рівень знань яких нижче, ніж у середньому, і які часто відраховуються за академзаборгованість.

Як показала дійсність, багато студентів, які вступили до університету на контрактній формі навчання, не мають належної бази знань шкільної програми. Тому виникає необхідність працювати з ними додатково, що дозволить підвищити рівень їх освіти, а також отримати додаткові кошти університетом.

На виконання рішення Вченої ради минулого року в університеті створено фінансово-економічне управління. Планується повністю автоматизувати процес бухгалтерського обліку, що дозволить оперативно відпрацьовувати документи, проводити аналіз фінансово-економічної діяльності та отримувати відомості щодо планування та використання коштів. Спроститься система контролю за реалізацією запланованих витрат, в оперативному порядку буде надходити інформація як про стан використання розподілених факультетам коштів, так і буде простежуватися стан виконання запланованих показників по доходах і видатках підрозділів, які ведуть самостійну діяльність і заробляють кошти для університету.

Важливе питання, на якому треба акцентувати увагу, це питання економічної вигідності добору постачальників та підрядних організацій. Уже не перший рік працює тендерний комітет, робота якого була направлена на визначення найбільш економічно вигідної пропозиції. Але при цьому в основному увага приділялася ціні й пропозиції, а не якості. Тепер нагальним стало питання якості товарів і послуг, тому що не завжди те, що дешевше, економічніше. Упорядкована робота тендерного комітету щодо контролю за обліком та реалізацією результатів

проведених торгів, виконанням умов договорів.

Продовжується робота бюджетної комісії, якою розглядаються питання діяльності, визначаються пріоритетні напрями діяльності університету, на які необхідно направити кошти.

Ще одне питання – це упорядкування роботи таких структурних під-

розділів, що ведуть відокремлену фінансову діяльність, як Жовтоводський промисловий технікум, педагогічне училище, машинобудівний коледж та технікум ракетно-космічного машинобудування.

Фактично зв'язок з ними заснований на узагальненні звітних даних. А необхідно мати з ними постійний зв'язок, і не тільки фінансовий. Нині в технікумах простоюють виробничі майстерні, надання платних послуг майже дорівнює нулю. Тому необхідно проводити спільну діяльність наших структурних підрозділів і цих навчальних закладів щодо впровадження науки у виробництво.

Висновки. Як видно з наведених показників, університет має достатньо стабільну економічну базу, що дозволяє забезпечувати всі необхідні компоненти навчального процесу, наукової, господарської діяльності тощо. Підводячи підсумки фінансово-економічної діяльності університету, можна відзначити позитивні зрушення в збільшенні доходів від надання платних освітніх послуг, за рахунок чого збільшилися видатки на матеріальне забезпечення, проживання в студентських гуртожитках у більш сприятливих умовах, навчання у відремонтованих аудиторіях.

Література

1. Концепція економічної освіти молоді в Дніпропетровському національному університеті. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – 11 с.
2. Поляков М.В. Дніпропетровський національний університет: вчора, сьогодні, завтра. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – 25 с.
3. Сазонец И.Л., Осадчая Н.В. Проблемы подготовки и использования управленческого потенциала предприятий промышленности Днепропетровского региона // Экономика: проблемы теории та практики. – 2002. - № 119. – С. 162-168.
4. Тимошенко О.В. Формування системи факторів конкурентоспроможності вищого навчального закладу // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. – 2003. - № 2. – С. 112-118.
5. Ткач Т.В. Освітній менеджмент: соціально-психологічні фактори // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. – 2003. - № 1. – С. 335-338.